

Olga
Tokarczuková

Pravěk
a jiné
časy

Host

OD
DRŽITELKY
NOBELOVY
CENY

Pravěk a jiné časy

Přeložil
Petr Vidlák

Olga Tokarczuková

Brno 2024

Automatizovaná analýza textů nebo dat
ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU
je bez souhlasu nositele práv zakázána.

Prawiek i inne czasy
Copyright © Olga Tokarczuk 1996, 2000
Cover picture by iStock.com /
Everyday better to do everything you love
Cover photo © Jan Raba
Translation © Petr Vidlák, 1999
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2024
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-2460-0 (PDF)
ISBN 978-80-275-2461-7 (ePUB)
ISBN 978-80-275-2462-4 (MobiPocket)

ČAS PRAVĚKU

Pravěk je místo, které je středem vesmíru.

Rychlou chůzí se dá Pravěk přejít ze severu na jih za hodinu. Stejně dlouho by to trvalo z východu na západ. A kdyby se někdo rozhodl Pravěk pomalu obejít kolem dokola a kdyby si zároveň chtěl všechno důkladně prohlédnout — trvalo by mu to celý den. Od rána do večera.

Severní hranicí Pravěku je silnice z Tašova do Kielců. Je rušná a nebezpečná, protože způsobuje cestovní horečku. Nad touto hranicí bdí archanděl Rafael.

Na jižní hranici leží městečko Ješkotle, s kostelem, starobincem a nízkými zděnými domky kolem blátivého náměstí. Městečko je to nepřátelské, protože způsobuje touhu vlastnit a být vlastněn. Od strany městečka střeží Pravěk archanděl Gabriel.

Z jihu na sever, od Ješkotlů ke kielecké silnici, vede Cesta a Pravěk leží po obou jejích stranách.

Západní hranici Pravěku tvoří zavodněné louky u řeky, malý les a zámek. U zámku je stádo koní, z nichž každý stojí tolik peněz kolik celý Pravěk. Koně patří statkáři a louky faráři. Západní hranici ohrožuje pýcha a hlídá ji archanděl Michael.

Na východě je hranicí Pravěku řeka Bělka, která jej od-
děluje od tašovských polí. Potom se Bělka stáčí k mlýnu
a hranice vede dál, už sama, travnatými pláněmi a olšo-
vým lesem. Nebezpečím této strany je hloupost, kterou
způsobuje vychytralost. Východní hranice je střežena
archandělem Urielem.

Doprostřed Pravěku Bůh nasypal kopec, na který
se každé léto slétávají hejna chroustů. Lidé proto tento
vrch nazvali Chroustí hůrka. Neboť úkolem Boha je tvořit
a úkolem člověka zase nazývat.

Od severozápadu k jihu teče řeka Černá, která se
u mlýna stéká s Bělkou. Černá je hluboká a tmavá. Ply-
ne lesem, jehož zarostlá tvář se odráží ve vodní hladině.
Po Černé plují suché listy a v jejím kolotání bojuje o ži-
vot nepozorný hmyz. Černá se pere s kořeny stromů,
podemílá les. Na její temné hladině se někdy tvoří víry,
protože řeka dokáže být divoká a nespoutaná. Každý rok
na konci jara se vylévá na farářovy louky a tam si hoví
v hřejivých paprscích slunce. Umožňuje tisícům žab, aby
se rozmnožily. Farář s ní celé léto bojuje, ale řeka pokaž-
dé milostivě odteče zpátky do svého koryta až koncem
června.

Bělka je mělká a hbitá. Rozlévá se zeširoka po písku
a nemá co skrývat. Je průzračná a čisté, písčité dno od-
ráží sluneční paprsky. Připomíná velkou, blýskavou
ještěrku. Prohání se mezi topoly, uskakuje na všechny
strany, jak se jí zlíbí. Nikdo neví, kam se vrtne. Jeden
rok může vytvořit ostrov z hromady olšových větví, a po-
tom se po celá desetiletí zdaleka vyhýbá lesu. Bělka teče
přes háje, přes louky a mokřiny. Celá se zlatě třpytí.

U mlýna se obě řeky stékají. Zpočátku plynou těsně
vedle sebe, nerozhodně, nesmělé vytouženou blízkostí,
a potom se náhle spojí, až se v sobě úplně ztratí. Řeka,

která teče dál, se už nejmenuje Bělka ani Černá. Je však silná a snadno otáčí mlýnským kolem, které mele obilí na chléb.

Pravěk leží mezi oběma řekami a nad tou třetí, vzniklou z jejich souznění. Řeka, která se zrodila z Černé a Bělky u mlýna, se jmenuje Řeka a plyne dál, klidná a naplněná.

ČAS JENOVEFY

V létě čtrnáctého roku přijeli pro Michala carští vojáci na koních a v bílých uniformách. Michal je viděl, jak se blíží od Ješkotlů. Horký vzduch nesl jejich smích. Michal se ve své zástěře zaprášené od mouky postavil na práh domu a čekal, až přijedou blíž, i když věděl, proč jsou tady.

„Vý kto?“ zeptali se.

„Meňa zovut Michail Josefovič Nebeský,“ odpověděl Michal správně rusky.

„Nu, jest' u nas sjurpriz.“

Vzal si od nich list papíru a šel ho ukázat ženě. Ta pak celý den plakala a vypravovala Michala do války. Byla z ustavičného pláče tak slabá, tak těžká, že ani nemohla překročit práh domu a vyprovodit svého muže na most, byť jen pohledem.

Když opadaly květy z bramborové natě a na jejich místě vyrostly malé zelené plody, Jenovefa zjistila, že je těhotná. Počítala na prstech měsíce a dopočítala se první senoseče, která byla na konci května. Muselo se to stát právě tehdy. Teď jí bylo líto, že to nestačila Michalovi říct. Ale den ze dne větší břicho možná bylo

znamením, že se Michal jednou vrátí, že se musí vrátit. Jenovefa se o mlýn starala sama, stejně jako to dělal Michal. Hlídala dělníky a vypisovala stvrzenky pro sedláky přivážející obilí. Naslouchala hukotu vody pohánějící mlýnské kameny a rachotu strojů. Mouka jí ulpívala na vlasech a řasách, a když se večer dívala do zrcadla, viděla v něm starou ženu. Stará žena se potom před zrcadlem svlékala a zkoumala své břicho. Uléhala do postele, a ačkoli na sobě měla všechny peřiny a vlněné ponožky, které našla, stále jí byla zima. A protože se do snu, stejně jako do vody, vždy vchází nejdříve nohama, dlouho nemohla usnout. Měla tedy dostatek času na modlitbu. Začínala od „Otče náš“, potom odříkala „Zdravas, Maria“ a na konec si nechávala svou oblíbenou modlitbičku těsně před usnutím k anděli strážnému. Prosila ho, aby nad Michalem držel svou ochrannou ruku, i když tušila, že ve válce je zapotřebí více andělů strážných než jen jednoho. Modlení potom přešlo k obrazům z války — byly jednoduché a prosté, protože Jenovefa neznala jiný svět než Pravěk ani jiné války než sobotní rvačky na návsi, když opilí chlapi odcházeli od Šloma. Tahali se za kabáty, padali na zem a váleli se v blátě, umazaní, špinaví a ubozí. Jenovefa si proto válku představovala jako rvačku mezi kalužemi, v blátě a odpadcích, rvačku, ve které se všechno vyřídí jednou ranou. Proto nechápala, proč válka trvá tak dlouho.

Někdy, když byla v městečku na nákupech, poslouchala, o čem lidé mluví.

„Car je silnější než Němec,“ říkali jedni.

Nebo:

„Do Vánoc bude po válce,“ tvrdili druzí.

Ale po válce nebylo ani do těchto Vánoc, ani do dalších čtyř.

Těsně před svátky se Jenovefa vydala na nákupy do Ješkotlů. Když přecházela po mostě, uviděla jít podél řeky děvče. Měla prosté šaty a byla bosá. Její chodidla se bořila do sněhu a zanechávala malé, hluboké stopy. Jenovefě přešel mráz po zádech a zastavila se. Dívala se z mostu na děvče a potom pro ni vytáhla z tašky kopějku. Děvče se podívalo nahoru a jejich oči se setkaly. Mince spadla do sněhu. Děvče se usmálo, ale v tom úsměvu nebyla vděčnost ani sympatie. Odhalila velké bílé zuby a její zelené oči se zablýskly.

„To je pro tebe,“ řekla Jenovefa.

Děvče podřeplo a prstem jemně vyhráblo minci ze sněhu, potom se otočilo a beze slova šlo dál.

Ješkotle vypadaly, jako by jim někdo vzal barvy. Všechno bylo černé, bílé a šedé. Na náměstí stály skupinky mužů. Mluvili o válce. O zničených městech a jejich obyvatelích žijících na ulicích. Lidé utíkají před kulkami. Bratr hledá bratra. Nikdo neví, kdo je horší — Rus, nebo Němec. Němci otravují vzduch plynem, po kterém pukají oči. Ještě do žní bude hlad. Válka je jen začátek, přijdou další pohromy.

Jenovefa obešla hromádky koňského trusu, který roztápěl sních před Šenbertovým obchodem. Na tabuli, přibité na dveřích, bylo napsáno:

DROGERIE

Šenbert a spol.

má na skladě pouze

zboží prvotřídní kvality

mýdlo na praní

barvu na prádlo

pšeničný a rýžový škrob

olej svíčky zápalky
prášek proti hmyzu

Najednou se jí udělalo špatně ze slov „prášek proti hmyzu“. Vzpomněla si na plyn, který používají Němci a po kterém pukají oči. Cítí švábi totéž, když je někdo posype Šenbertovým práškem? Musela se několikrát zhluboka nadechnout, aby se nepozvracela.

„Prosím,“ řekla melodickým hlasem mladá žena v pokročilém stupni těhotenství. Podívala se na Jenovefino břicho a usmála se.

Jenovefa požádala o petrolej, zápalky, mýdlo a nový rýžový kartáč. Přejela prstem po ostrých štětinách.

„Budu před svátky uklízet. Vydrhnu podlahu, vyperu záclony, vyčistím kamna.“

„My za pár dní také slavíme. Budeme vysvěcovat Svatiní. Jste z Pravěku, že? Ze mlýna? Já vás znám.“

„Teď už se tedy známe. Kdy to čekáte?“

„V únoru.“

„Já také v únoru.“

Šenbertová začala pokládat na pult kostky šedého mýdla.

„Nenapadlo vás někdy, proč jsme tak hloupé a rodíme, když je všude kolem válka?“

„Asi Bůh...“

„Bůh, Bůh... To je jen účetní a hlídá si kolonky má dáti a dal. Důležitá je bilance. Co se ztratí, to se narodí... A vy určitě budete mít syna, jste taková hezká.“

Jenovefa zvedla košík.

„Chtěla bych mít dceru, protože muž je ve válce a chlapec se bez otce hůř vychovává.“

Šenbertová obešla pult a vyprovodila Jenovefu ke dveřím.

„My totiž vůbec potřebujeme jenom dcery. Kdybychom všechny najednou začaly rodit dcery, byl by na světě mír.“

Obě se rozesmály.

ČAS MÍŠINA ANDĚLA

Anděl viděl narození Míši úplně jinak než porodní bába Kucmerka. Anděl totiž vidí úplně všechno jinak. Andělé nevnímají svět jako hmotu, která neustále raší a pučí a která se nakonec sama zničí, nýbrž jako smysl a duši hmoty.

Anděl, kterého Bůh Míše přidělil, viděl bolavé a do sebe propadlé tělo, vlající k životu jako kus látky ve větru — to bylo tělo Jenovefy, která rodila Míšu. A Míšu anděl viděl jako nový, jasný a prázdný prostor, v němž se za chvíli objeví omámená, polomrtvá duše. Když dítě otevřelo oči, anděl strážný poděkoval Nejvyššímu. Potom se pohled anděla poprvé setkal s pohledem člověka a anděl se zachvěl, tak jak se jen anděl, který nemá tělo, může zachvět.

Anděl přijal Míšu na tento svět za zády porodní báby: vyčistil jí životní prostor, ukázal ji jiným andělům a Nejvyššímu a jeho netělesné rty zašeptaly: „Podívejte, podívejte, moje dušička.“ Zaplavila ho neobvyklá, andělská vlídnost, něžný soucit — což je jediná emoce, kterou andělé pociťují. Tvůrce jim totiž nedal instinkty, city ani potřeby. Kdyby je měli, nebyli by duchovní bytosti.

Jediný instinkt, který andělé mají, je soucit. Jediný a nekonečný soucit, těžký jako nebe.

Anděl se teď díval na Kucmerku, jak omývá dítě teplou vodou a utírá ho do měkkého flanelu. Potom se zahleděl do Jenovefiných, námahou zarudlých očí.

Viděl události jako tekoucí řeku. Nezajímaly ho jako takové, věděl totiž, odkud a kam plynou, znal jejich počátek a konec. Viděl proud událostí sobě podobných i nepodobných, časově blízkých i vzdálených, vyplývajících jedny z druhých, i na sobě vůbec nezávislých. Ale ani to pro něho nemělo význam.

Události jsou pro anděly něčím jako sny nebo filmy, bez začátku a bez konce. Andělé do nich nedokážou vstoupit, k ničemu je nepotřebují. Člověk se učí od světa, učí se vlastními prožitky, tím poznává svět i sebe sama, události se v něm odrážejí, vytyčují své hranice, možnosti, dává si jména a sám nazývá. Anděl se nemusí nic dovídat zvenku, vše se učí od sebe, všechno o světě a o sobě má uvnitř — takovým ho stvořil Bůh.

Anděl nemá stejný rozum jako lidé, nerozhoduje, nepřemýšlí. Nemyslí logicky. Některým lidem by se anděl mohl zdát hloupý. Ale andělé v sobě už odjakživa nosí plody ze stromu poznání, čisté vědění, které potřebuje jen tušení souvislostí. Je to rozum zbavený myšlení, které je původcem omylů, po nichž následuje už jen strach, rozum bez předsudků, které vznikají chybným vnímáním. Ale jako všechny ostatní věci stvořené Bohem jsou i andělé vrtkaví. To vysvětluje, proč tak často Míšin strážný anděl nebyl s ní, když ho právě potřebovala.

Ve chvíli, kdy nebyl s Míšou, odvracel oči od pozemského světa a díval se na jiné anděly a jiné světy, vyšší nebo nižší, přidělené všemu na zemi, každému zvířeti a rostlině. Viděl obrovský strom života v celé jeho

košatosti a v něm Osm Světů a viděl Stvořitele při práci. Ale mýlil by se ten, kdo by čekal, že Míšin anděl viděl Pánovu tvář. Anděl sice vidí více než člověk, ale nevidí vše.

Když se anděl vrátil myšlenkami z jiných světů, jen obtížně se dokázal soustředit na Míšin svět, který byl, stejně jako světy jiných lidí a zvířat, temný a plný utrpení, nezřetelný, jako by byl porostlý vodní řasou.

ČAS KLÁSKY

Tím bosým děvčetem, kterému Jenovefa věnovala kopějku, byla Kláska.

Kláska se v Pravěku objevila v červenci nebo v srpnu. Lidé jí dali takové jméno, protože sbírala z polí klasy obilí, které tam zůstaly po žních, a pekla si je na ohni. Potom, na podzim, kradla brambory, a když v listopadu pole osiřela, vysedávala v hospodě. Občas jí někdo zaplatil vodku, někdy dostala krajíc chleba se slaninou. Lidé však neradi dávají něco za nic, zadarmo, obzvlášť v hospodě, a proto se Kláska začala kurvit. Mírně opilá a rozehřátá vodkou odcházela s muži ven a dávala se jim za věnec buřtů. A protože byla Kláska jediná mladá, a navíc lehká žena v okolí, muži se kolem ní jenom točili.

Kláska byla velká a statná. Měla světlé vlasy a pleť, kterou ani slunce nezmohlo. Vždy se každému dívala drze přímo do očí, dokonce i knězi. Měla zelené oči. Jedno z nich trochu šilhalo. Muži, kteří si ve křoví Klásku brali, potom měli výčitky svědomí. Zapínali si kalhoty a vraceli se do dusna výčepu se zarudlými tvářemi. Kláska se nikdy nechtěla milovat, jak se sluší a patří. Říkala: „Proč mám ležet pod tebou? Jsme si přece rovni.“

Raději se opřela o strom nebo dřevěnou příčku hospody a přehodila si sukni přes záda. Její zadek svítil do tmy jako měsíc.

Takže, jak Kláska poznávala svět.

Jsou dva způsoby, jak poznat svět. Zevnitř a zvenku. Ten první je považován za nejlepší, nebo dokonce jediný. Lidé také poznávají na dalekých cestách, pozorováním, čtením, prostřednictvím studia na univerzitách, přednášek — učí se tím, co se děje kolem nich. Člověk je bytost hloupá, která se musí učit. Získává znalosti, sbírá je jako včelka a má jich stále více, využívá je a mění. Ale to, co je uvnitř, co je „hloupé“ a potřebuje poznání, to se nemění.

A Kláska se učila tím, že přijímala zvenku dovnitř.

Poznání, které jen narůstá, v člověku nic nemění, nebo ho mění pouze povrchně, zvenku, jedno oblečení se vymění za jiné. Avšak ten, kdo se učí přijímáním do sebe, prochází neustálými proměnami, protože ztělesňuje to, co se učí.

Kláska se tedy tím, že se dávala páchnoucím a špinavým mužským z Pravěku a okolí, sama stávala páchnoucí a špinavou, bývala stejně opilá, stejně vystrašená z války a stejně vzrušená jako oni. A aby toho nebylo málo, tím, že je za hospodou v křoví nechávala do sebe vstupovat, brala si Kláska také jejich ženy, jejich děti, jejich dusné, zapáchající dřevěné domečky kolem Chroustí hůrky. Dalo by se říct, že si brala celou vesnici a s ní každé její trápení i každou naději.

Takové byly Klásčiny univerzity. Jejím diplomem se stalo rostoucí břicho.

O Klásčině osudu se dozvěděla statkářka Popělská a přikázala ji přivést do zámku. Podívala se na její břicho.

„Každým dnem budeš rodit. Jak se hodláš živit? Naučím tě šít a vařit. Budeš moct pracovat v prádelně. Kdo

ví, když všechno dobře dopadne, budeš si moct dítě nechat.“

Když však statkářka uviděla v dívčiných očích cizí a drzý pohled, který odvážně cestoval po obrazech, nábytku a čalounění, zaváhala. Jakmile se ale její pohled zastavil na nevinných tvářích jejích synů a dcery, změnila tón.

„Je naší povinností pomáhat bližním, když jsou potřební. Ale bližní musí chtít, aby se jim pomohlo. Já se právě takovou pomocí zabývám. Přispívám na útulek v Ješkotlech. Tam můžeš své dítě nechat, je tam čisto a velmi hezky.“

Slovo „útulek“ upoutalo Klásčinu pozornost. Pohlédla na statkářku. Paní Popělská získala zpět ztracenou sebejistotu.

„Před žněmi rozdávám oblečení a jídlo. Lidé tě tady nechťejí. Děláš jenom zmatek a nepořádek. Nestaráš se o sebe. Měla bys od nás odejít.“

„A nemůžu být, kde chci?“

„To všechno je moje, půda i lesy.“

Kláska se široce usmála a odhalila tak své bílé zuby.

„Tak všechno je tvoje? Ty ubohá, malá, vychrtlá čubko...“

Statkářčin obličej ztuhl.

„Odejdi,“ řekla statkářka klidným hlasem.

Kláska se otočila a její bosé nohy pleskaly o podlahu.

„Ty kurvo,“ řekla jí Fraňová, zámecká služebná, jejíž manžel v létě pro Klásku ztratil hlavu, a udeřila ji do obličeje.

Když šla Kláska kolébavým krokem po hrubém šterku v podjezdu, hvízdali na ni ze střechy tesaři. Zvedla sukni a ukázala jim holý zadek.

Zastavila se až za parkem a chvíli přemýšlela, kam se vydat.

Vpravo byly Ješkotle, vlevo — les. Přitahoval ji les. Jakmile vstoupila mezi stromy, cítila, že všechno voní jinak:

silněji, výrazněji. Šla směrem k opuštěnému domu na Větrově, kde občas přespávala. Dům tam zůstal po nějaké vyhořelé osadě a teď ho zarůstal les. Její nohy, oteklé velkou tíhou, kterou nesla, a horkem, necítily tvrdé šišky. U řeky pocítila první, dosud nepoznanou bolest, rozlévající se po celém těle. Začala ztrácet hlavu. „Umřu, teď umřu, není tady nikdo, kdo by mi pomohl,“ vyděsila se. Postavila se doprostřed Černé a nechtěla už udělat ani krok. Studená voda jí omývala nohy a podbřišek. Z vody uviděla zajíce, ale v mžiku zmizel v kapradí. Záviděla mu. Uviděla rybu proplovající mezi kořeny stromu. Záviděla jí. Uviděla ještěrku, jak vklouzla pod kámen. Také jí záviděla. Opět ucítila bolest. Tentokrát silnější a mnohem nepříjemnější. „Umřu,“ řekla si, „teď prostě umřu. Začnu rodit a nikdo mi nepomůže.“ Chtěla si lehnout do kapradí u řeky, protože potřebovala vodu a tmu, ale i když tělo nemohlo, šla dál. Bolest se vrátila potřetí a Kláska pochopila, že už nemá mnoho času.

Zbořený dům na Větrově měl čtyři zdi a kousek střechy. Uvnitř bylo rumiště zarostlé kopřivami. Páchl vlhkem. Po zdech se plazili slepí slimáci. Kláska trhala velké listy lopuchu a stlala jimi podlahu. Bolest se vracela ve stále netrpělivějších vlnách. Když už to bylo nějakou chvílí k nevydržení, Kláska si uvědomila, že musí udělat něco, co by z ní tu palčivou bolest dostalo, vyhodilo ji z těla na kopřivy a listy lopuchu. Stiskla zuby a začala tlačit. „Bolest vyjde tudy, kudy vešla,“ řekla si Kláska a posadila se na zem. Zvedla sukni. Neviděla nic zvláštního: břicho a nohy. Tělo bylo stále sevřené a uzavřené do sebe. Kláska se pokusila podívat dovnitř sebe, ale překáželo jí břicho. Třesoucíma se rukama tedy nahmatala to místo, kudy by z ní mělo dítě vyjít. Bříšky

prstů cítila nateklé pysky, drsné ochlupení klína, ale její rozkrok doteky prstů necítil. Kláska se dotýkala sama sebe jako něčeho cizího, jako věci.

Bolest rostla a kalila smysly. Myšlenky se trhaly jako zetlelá látka. Slova a pojmy se rozpadaly, vsakovaly do země. Tělo, nateklé porodem, převzalo vládu. A protože lidské tělo žije v obrazech, zaplavily Klásčinu polomrtvou mysl výjevy.

Klásce se zdálo, že rodí v kostele, na studené podlaže, přímo před oltářem. Slyšela uklidňující zvuk varhan. Potom se jí zdálo, že ona sama je varhanami a hraje, že má v sobě mnoho zvuků, a že když bude chtít, může je ze sebe dostat všechny najednou. Cítila se silná a všemocná. A hned nato tu moc zmařila moucha, obyčejné bzuzení velké fialové mouchy u jejího ucha. Bolest zasáhla Klásku s novou silou. „Umřu, umřu,“ ječela. „Neumřu, neumřu,“ ječela za chvíli. Pot jí slepoval víčka a štípal do očí. Začala vzlykat. Podepřela se rukama a zoufale tlačila. A najednou po té dřině pocítila úlevu. Něco plesklo a vyskočilo z ní. Kláska byla teď otevřená. Padla na listy lopuchu a začala mezi nimi hledat dítě, ale nic tam nebylo, jenom teplá voda. Kláska tedy sebrala zbytky sil a začala tlačit znovu. Zavřela oči a tlačila. Nadechla se a tlačila. Plakala a dívala se nahoru. Mezi ztrouchnivělými prkny viděla oblohu bez mráčku. A tam spatřila své dítě. Dítě se nejistě zvedlo a postavilo se na nohy. Podívalo se na ni tak, jak se na ni ještě nikdy nikdo nepodíval: s obrovskou, nepopsatelnou láskou. Byl to chlapeček. Zvedl ze země větvičku a ta se proměnila v malou užovku. Kláska byla šťastná. Lehla si na listy a spadla do nějaké tmavé studny. Myšlenky se vrátily a klidně, lehce proplouvaly její myslí. „Dům má tedy studnu. A ve studni je voda. Budu žít ve studni, protože

je v ní chlad a vlhko. Ve studnách si hrají děti a slimáci začínají vidět a dozrává obilí. Budu mít čím krmit své dítě. Kde je mé dítě?“

Otevřela oči a s hrůzou zjistila, že čas se zastavil. Že žádné dítě nemá.

Bolest se opět vrátila a Kláska začala křičet. Křičela tak hlasitě, až se otřásaly zdi zbořeného domu a vyplašili se ptáci, a lidé hrabající seno na loukách zvedli hlavy a pokřižovali se. Kláska se zajíkla a křik polkla. Teď křičela dovnitř. Její křik byl tak silný, že se jí břicho pohnulo. Kláska ucítila mezi nohama něco nového a cizího. Zvedla se na ruku a podívala se svému dítěti do tváře. Jeho oči byly bolestivě zavřené. Kláska se ještě jednou vzepřela a dítě se narodilo. Třesoucí se rukou se je pokusila vzít do náručí, ale její dlaně nedokázaly přijmout obraz, který viděly oči. Přesto si úlevou oddechla a dovolila si sklouznout kamsi do tmy.

Když se probudila, uviděla vedle sebe dítě: skrčené a mrtvé. Pokoušela se je přiložit k prsu. Její živé prsy byly větší než dítě. Kolem létaly mouchy.

Celé odpoledne Kláska zkoušela přinutit mrtvé dítě, aby se z ní napilo. Večer se bolest vrátila a Kláska porodila placentu. Potom znovu usnula. Ve snu nekrmila dítě mlékem, ale vodou z Černé. Dítě bylo přízrak, který sedí na prsou a vysává z člověka život. Chtělo krev. Klásčin sen byl stále neklidnější a těžší, ale nemohla se z něj probudit. Objevila se v něm žena velká jako strom. Kláska ji zřetelně viděla, každý detail její tváře, vlasů, oblečení. Byla to velmi silná žena. Měla černé vlnité vlasy jako Židovka a neuvěřitelně výrazný obličej. Klásce se zdála krásná. Chtěla ji celým svým rozbolavěným tělem, ale nebyl to chtíč, jaký znala z místa mezi nohama, pod břichem; ozýval se odkudsi zevnitř těla, shora

břicha, kousek od srdce. Silná žena se naklonila nad Kláskou a pohládila ji po tváři. Kláska se zblízka zahleděla do jejích očí a uviděla v nich něco, co do té doby nepoznala, a dokonce si ani nemyslela, že to existuje. „Jsi moje,“ řekla obrovská žena a hladila Klásku po šíji a nalitych prsou. Tam, kde se prsty dotýkaly Klásky, se její tělo stávalo blažené a nesmrtelné. Kláska se oddávala těmto dotekům celá, místo vedle místa. Potom velká žena vzala Klásku do náručí a přitulila ji na prsa. Kláska popraskanými rty našla bradavku. Voněla zvířecí srstí, heřmánkem a routou. Kláska pila a pila.

Do jejího snu zahřmělo a potom uviděla, že pořád leží ve zbořené chatrči na listech lopuchu. Kolem bylo šero. Nevěděla, zda svítá, nebo se stmívá. Poblíž podruhé zahřmělo a za okamžik se už z nebe valily proudy vody, jejíž šum přehlušil další hřmění. Voda protékala netěsnou střechou a smývala z Klásky krev a pot, chladila rozpálené tělo, napájela a krmila. Kláska pila vodu přímo z nebe.

Když vyšlo slunce, vyplazila se před chatrč a začala kopat jámu a potom vytahovala ze země pokroucené kořeny. Půda byla měkká a poddajná, jako by jí chtěla s pohřbem pomoci. Kláska vložila tělo novorozence do jednoduchého hrobu.

Dlouho pak na něm uhlazovala hlínu, a když zvedla oči a podívala se kolem, všechno bylo jiné. Už to nebyl svět složený z předmětů, z věcí, z jevů, které existují vedle sebe. Teď se to, co Kláska viděla, stalo jedním velkým chuchvalcem, jedním velkým zvířetem nebo jedním velkým člověkem, který na sebe vzal mnoho podob, aby se mohl rozmnožovat, umírat a opět se narodit. Vše kolem Klásky bylo jedním tělem a její tělo bylo částí tohoto velkého těla — obrovského, všemocného, neskutečně

silného. V každém pohybu, v každém zvuku bylo vidět jeho sílu, která samovolně tvoří něco z ničeho a něco proměňuje v nicotu.

Klásce se zatočila hlava a opřela se zády o polozbořenou zídku. Pohled na okolí ji opíjel jako vodka, točila se jí hlava a někde z břicha se ozýval smích. Zdálo se, že všechno je stejné jako dřív: za zeleným paloučkem, kterým se vinula písčítá stezka, rostl borový háj, na kraji pěšiny rostly lísky. Lehký větřík čechral trávu a pohyboval listy stromů, někde hrála luční kobylka a bzučely mouchy. Nic víc. Kláska však nyní viděla, co luční kobylku spojuje s nebem a proč lísky rostou u lesní cesty. Viděla ještě více. Viděla sílu, která prostupuje vším, rozuměla jejímu chodu. Viděla obrysy jiných světů a jiných časů, které byly rozprostřeny nad našimi světy a pod nimi. Viděla také věci, které není možné popsat slovy.

ČAS ZLÉHO ČLOVĚKA

Ještě před válkou se v lesích Pravěku objevil Zlý člověk, i když někdo takový mohl v tomto lese žít odjakživa.

Jednou na jaře našli na Vodnici zetlelé tělo Bronka Malaka, o kterém si všichni mysleli, že odjel do Ameriky. Z Tašova přijela policie, prohledala okolí a naložila tělo na vůz. Četníci se vrátili do Pravěku ještě několikrát, ale bezvýsledně. Vraha nenašli. Potom někdo prohodil, že v lese viděl neznámého člověka. Byl prý nahý a zarostlý jako opice. Pobíhal mezi stromy. Najednou si všichni vzpomínali, jak také naráželi v lese na podivné stopy — vyhrabanou jámu, otisk chodidla na písčité stezce, pohozená těla zvířat. Někdo zaslechl z lesa vytí, strašlivé, nelidské, zvířecí kňučení.

Lidé si tedy začali povídat, odkud Zlý člověk přišel. Tak tedy: než se Zlý člověk stal Zlým člověkem, byl obyčejným chlapcem, který se dopustil strašlivého zločinu, i když nikdo přesně neví jakého.

Není ale podstatné, co spáchal, trápilo ho však svědomí natolik, že mu ani na chvíli nedovolilo usnout. Zmučený vlastními výčitkami svědomí utíkal sám před sebou, až konečně našel klid v lese. Potloukal se lesem

a nakonec zabloudil. Zdálo se mu, že slunce tančí po nebi — tak ztratil směr. Myslel, že cesta na sever ho určitě někam zavede. Ale potom o severní cestě zapochyboval a vydal se na východ, s vírou, že tam konečně bude konec lesa. A když šel na východ, znovu ho přepadly pochybnosti. Zastavil se, zmatený a nejistý, kudy dál. Nakonec se rozhodl, že půjde na jih, ale jižní cestě také přestal věřit, a vydal se na západ. Najednou zjistil, že došel k místu, ze kterého vyšel — přesně uprostřed velkého lesa. Čtvrtý den tedy přestal věřit ve světové strany. Pátý den se přestal spoléhat na svůj rozum. Šestý den zapomněl, odkud pochází a proč přišel do lesa, a sedmý den — své jméno.

A od té doby se začal podobat zvířatům v lese. Jedl lesní jahody a houby, potom začal lovit malá zvířata. Každý další den vymazával z jeho paměti stále větší část vzpomínek — mysl Zlého člověka se začala vyhlazovat. Zapomněl slova, protože nemluvil. Zapomněl, jak se má večer modlit. Zapomněl, jak se rozdělová oheň a k čemu se používá. Jak se zapínají knoflíky u kabátu a zavazují boty. Zapomněl všechny písničky z dětství, a vůbec celé své dětství. Zapomněl tváře blízkých lidí, matky, ženy, dětí, zapomněl, jak chutná sýr, pečené maso, brambory a zalevajka.

Jeho zapomínání trvalo mnoho let a nakonec už Zlý člověk vůbec nebyl podobný muži, který přišel do lesa. Zlý člověk přestal být sám sebou a zapomněl, co to znamená být sám sebou. Na jeho těle začaly růst chlupy a zuby mu z požívání syrového masa zesílily a zbělaly jako zuby zvířete. Jeho hrdlo teď vydávalo chraplavé zvuky a chrochtání.

Jednoho dne Zlý člověk uviděl v lese starce sbírajícího roští a uvědomil si, že lidské plemeno je mu cizí,

ba dokonce odporné, rozběhl se tedy za starcem a zabil ho. Jindy se vrhl na sedláka jedoucího na povozu. Zabil jeho i koně. Koně sežral, ale člověka se nedotkl — mrtvý člověk byl ještě odpornější než živý. Potom zabil Bronka Malaka.

Kdysi se Zlý člověk náhodou dostal na okraj lesa a uviděl Pravěk. Pohled na domy v něm probudil jakýsi nejasný pocit, směs lítosti a vzteku. Ve vesnici tehdy lidé slyšeli strašlivé skučení, podobné vytí vlka. Zlý člověk chvíli stál na kraji lesa, potom se odvrátil a nejistě se opřel rukama o zem. S údivem zjistil, že takto se mu jde mnohem pohodlněji a je mnohem rychlejší. Jeho oči, které teď byly blíže zemi, viděly více a důkladněji. Jeho dosud slabý čich lépe vnímal pachy země. Jeden jediný les byl lepší než všechny vesnice, než všechny silnice a mosty, města a věže. Zlý člověk se tedy vrátil do lesa navždy.

ČAS JENOVEFY

Válka způsobila ve světě zmatek. Na Příjmech shořel les, kozáci zastřelili syna Cherubinů, bylo málo mužů, nikdo nekosił pole, nebylo co jíst.

Statkář Popělský z Ješkotlů naložil dobytek na vozy a na několik měsíců zmizel. Potom se vrátil. Kozáci mu vyrabovali dům a sklepy. Vypili stoletá vína. Starý Božský, který to viděl, říkal, že jedno víno bylo tak staré, že ho krájeli bajonetem jako huspeninu.

Jenovefa se starala o mlýn, dokud fungoval. Vstávala za úsvitu a na všechno dohlížela. Kontrolovala, jestli nikdo nechodí pozdě do práce. Potom, když všechno pracovalo ve svém hlučném rytmu, Jenovefa cítila, jak ji náhle prostupuje vlna úlevy, teplá jako čerstvé mléko. Cítila se bezpečně. Vracela se domů a připravovala snídani pro spící Míšu.

Na jaře sedmnáctého roku se mlýn zastavil. Nebylo co mlít — lidé snědli všechny zásoby obilí. V Pravěku se rozhostilo ticho. Mlýn byl motorem pohánějícím svět, strojem, který ho uváděl do pohybu. Teď bylo slyšet pouze šumění Řeky. Její síla zůstávala nevyužita. Jenovefa chodila po prázdném mlýně a plakala. Chodila jako duch,

jako bílá paní. Večer sedávala na schodech domu a dívala se na mlýn. V noci se jí o něm zdálo. Ve snu byl mlýn velkou lodí s bílými plachtami, takovou, jakou viděla v knížkách. Ve svém dřevěném těle měla ohromné, promazané píсты, které se pohybovaly tam a zpět. Supěla námahou. Z jejích útrob se valil horký vzduch. To Jenovefu vzrušilo. Probudila se zpocená a neklidná. Za úsvitu vstávala a u stolu vyšívala ubrousek s požehnáním.

Během epidemie cholery v osmnáctém roce, kdy se zaoraly hranice vesnice, přišla do mlýna Kláska. Jenovefa viděla, jak obchází dům a dívá se do oken. Vypadala vyčerpaně. Byla vyhublá a zdála se velmi vysoká. Světlé vlasy jí zešedivěly a záda přikrýval špinavý šátek. Šaty měla otrhané.

Jenovefa ji pozorovala z okna, a když se na ni Kláska podívala, ucouvla. Měla z Klásky strach. Všichni se Klásky báli. Kláska byla šílená a možná i nemocná. Mluvila nesmysly, klela. Teď když obcházela mlýn, vypadala jako vyhládlý pes.

Jenovefa se podívala na obraz Matky Boží Ješkotelské, pokřižovala se a vyšla před dům.

Kláska se na ni zahleděla a Jenovefě přešel mráz po zádech. Jak strašné byly Klásčiny oči.

„Pusť mě do mlýna,“ řekla.

Jenovefa se vrátila do světnice pro klíč. Beze slova otevřela dveře.

Kláska vstoupila do chladného stínu a vrhla se před Jenovefou na kolena a začala sbírat rozházená zrnka obilí, hromádky moučného prachu, který byl kdysi moukou. Hrabala hubenými prsty obilí a cpala si je do úst.

Jenovefa za ní šla krok za krokem. Klásčina shrbená postava vypadala seshora jako kupa hadrů. Když se Kláska nasytila obilím, sedla si na zem a začala plakat.

Slzy jí kanuly po špinavém obličejí. Měla zavřené oči a usmívala se. Jenovefě se stáhlo hrdlo. Kde bydlí? Má někoho blízkého? Co dělala o Vánocích? Co jedla? Teď si všimla, jak křehké je její tělo, a vzpomněla si na Klásku před válkou. Tehdy byla urostlá, pěkná dívka. Teď se dívala na její nahá, zkrvavená chodidla s nehty velkými jako zvířecí drápy. Natáhla ruku k jejím šedivým vlasům. Kláska otevřela oči a podívala se přímo do Jenovefiných očí, vlastně ani ne do očí, ale přímo do její duše, přesně doprostřed. Jenovefa stáhla ruku. To nebyly lidské oči. Vyběhla na dvůr a s úlevou se podívala na svůj dům, malvu, Míšinu sukýnku vlající mezi angreštem, záclony. Vzala z domu pecen chleba a vrátila se před mlýn.

Kláska se vynořila z temnoty otevřených dveří s uzlíčkem plným obilí. Hleděla na něco za Jenovefinými zády, její tvář se rozzářila.

„Krasotinka,“ řekla při pohledu na Míšu, která stála u plotu.

„Co se stalo s tvým dítětem?“

„Umřelo.“

Jenovefa natáhla ruce a podala jí bochník chleba, ale Kláska přišla až těsně k ní, a když si brala pecen, přitiskla rty na její ústa. Jenovefa sebou trhla a uskočila. Kláska se zasmála. Uložila chléb do uzlíčku. Míša začala plakat.

„Neplač, krasotinko, tvůj tatínek se už vrací,“ zamručela Kláska a odešla směrem k vesnici.

Jenovefa si utírala šátkem rty, až zrudly.

Toho večera se jí špatně usínalo. Kláska se nemohla mýlit. Kláska znala budoucnost, všichni to věděli.

A od zítřka Jenovefa začala čekat. Ale ne tak jako dosud. Teď čekala z hodiny na hodinu. Ukládala brambory do peřin, aby tak rychle nevystydlly. Stlala postel. Nalévala vodu do misky na holení. Na židli nechávala